

ZOOGDIEREN INVENTARISEREN IN VLAANDEREN: STAND VAN ZAKEN NA TWEE JAAR

Franky Bonne & Thierry Onkelinx

Eind 1994 startte de Zoogdierenwerkgroep van de Vlaamse Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (ZWG-JNM) een nieuw project: de zoogdiereninventarisatie van Vlaanderen. De reden hiervoor is heel eenvoudig: de actuele verspreiding van zoogdieren in Vlaanderen is slecht bekend. In 1986 verscheen er wel een 'Zoogdieren-inventarisatie van Vlaanderen, 1976-1985' (Holsbeek, Lefevre, Van Gompel & Vantorre, 1986), maar sindsdien is er zeer veel veranderd. Sommige soorten hebben een sterke opmars gemaakt, andere zijn spectaculair teruggevallen. Van een aantal soorten weet men zelfs niet meer of ze nog in Vlaanderen voorkomen. Het huidige inventarisatieproject wil deze leemte opvullen door het verzamelen van zoveel mogelijk zoogdierwaarnemingen van na 1986. Het is de bedoeling om deze in het jaar 2000 te bundelen in een 'Atlas van de Vlaamse Zoogdieren'.

Ree met kalf. Elke zoogdierwaarneming, al is het er maar één, wordt door de JNM met liefde ontvangen en verwerkt. Zet er wel datum en precieze plaats bij!
Foto Dick Klees

Met dit artikel pogen we summier aan te geven hoe het nu, na twee jaar waarnemingen verzamelen, staat met het project. Meer gedetailleerde gegevens zul-

len te lezen zijn in een voorlopige verspreidingsatlas, waarvan de verschijning voorzien is tegen het eind van 1997. Een eerste prangende vraag is uiteraard: 'Hoeveel waarnemingen hebben we al?' Het antwoord is: meer dan 12.000! Een exact cijfer geven is uiteraard onmogelijk, aangezien er nog steeds waarnemingen binnenstromen en enkele mensen nog gegevens op diskette hebben staan, die niet gecentraliseerd zijn.

Wellicht vraag je je nu af of dit veel of weinig is. Het is zeker niet slecht, maar het kan nog veel beter. In elk geval is het nog niet voldoende om een definitieve verspreidingsatlas uit te geven, en dat is uiteindelijk toch de bedoeling: in het jaar 2000.

Tabel 1 geeft een overzicht van de verdeling van alle nu ingevoerde waarnemingen naar de verschillende wijzen van waarnemen. De gewone zichtwaarnemingen vertegenwoordigen 1/3 van de gegevens. Verkeersslachtoffers en doodvondsten maken samen 17% uit. Braakbalgegevens blijken met een aandeel van 24% heel belangrijk en vormen

Tabel 1. Wijze van waarnemen

wijze	aantal
vleermuizen	1082
braakbalgegevens	3020
sporen	1167
doodvondst	683
verkeersslachtoffers	1432
zichtwaarnemingen	4045
vangsten	1087

de voornaamste waarnemingswijze voor de kleine zoogdiersoorten. Vangsten (zowel met life-traps als door huisdieren) zijn goed voor bijna 9% van de waarnemingen.

Witte vlekken

De zaken worden een stuk interessanter wanneer we ze op kaart weergeven. Kaart 1 geeft een overzicht van alle waarnemingen. Het is een prettig gevoel te zien dat er praktisch geen grote witte vlekken meer voorkomen. We moeten wel voor ogen houden dat de kaart niets zegt over het aantal waarnemingen per hok: het kunnen er zowel 1 als 200 zijn. Op deze kaart wordt onder 'relatief zekere gegevens' (cirkel) verstaan zichtwaarnemingen, sporen, uitwerpselen, nesten, burchten en dergelijke. Zekere waarnemingen (grijs) zijn waarnemingen waarbij men het dier in de hand kon nemen, zoals verkeersslachtoffers, vleermuizen in winterverblijf en dergelijke.

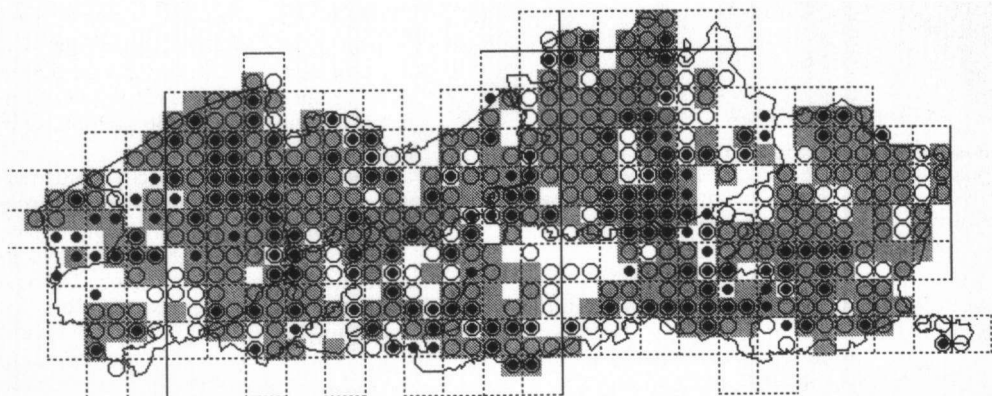
Om iets meer te weten over de intensiteit waarmee ieder plekje is geïnventariseerd, kijken we naar kaart 2, waar het aantal soorten per UTM 5x5km hok is

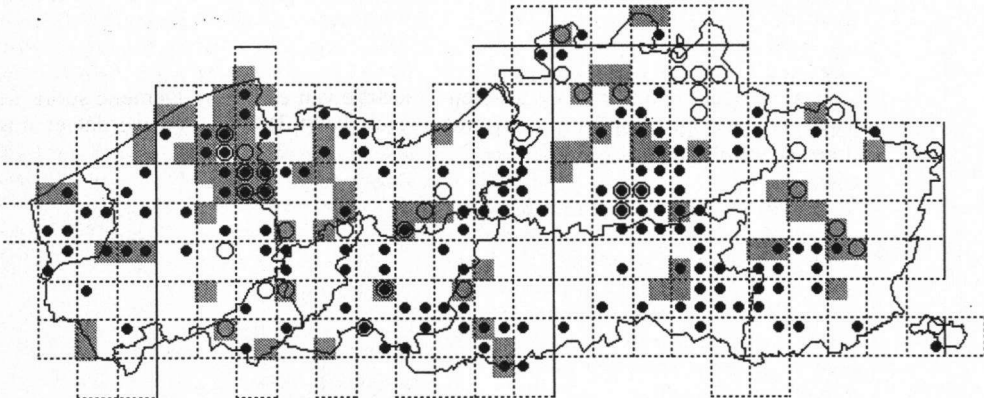
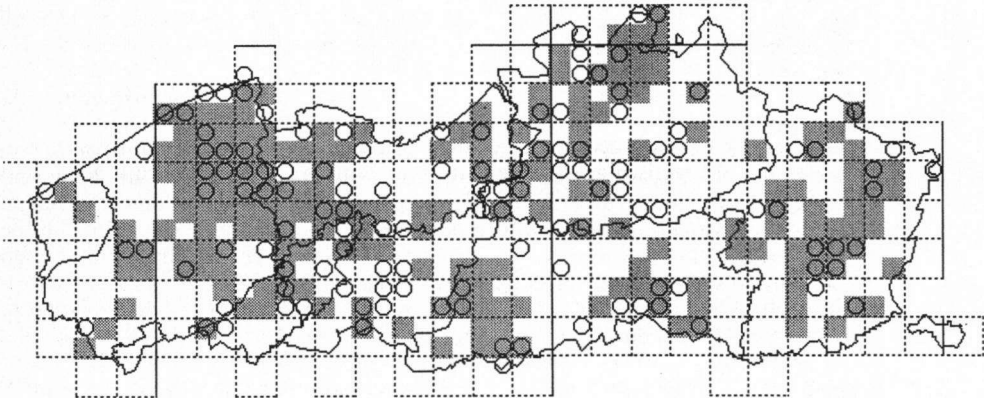
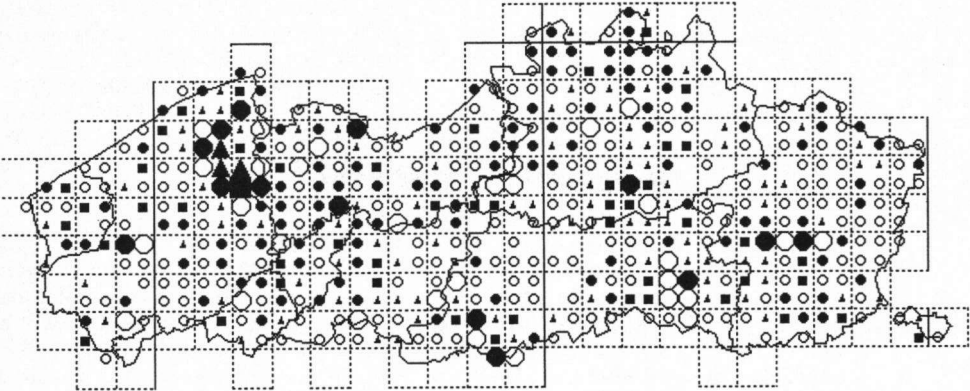
weergegeven. Volgens deze kaart zijn de best geïnventariseerde gebieden: de streek ten zuiden van Brugge, Klein-Brabant, de Noorderkempens en de gebieden waar een kamp van de Zoogdierenwerkgroep van de JNM heeft plaatsgevonden (Heuvelland, Hageland en Midden-Limburg). Toch moeten er nog inspanningen gedaan worden. In West-Vlaanderen blijven de westkant en het centrum zwak. In Oost-Vlaanderen zijn de waarnemingen vrij verspreid, maar geen enkele streek is echt grondig geïnventariseerd. Vooral het Krekengebied, het Waasland en de omgeving van Aalst moeten eens grondig aangepakt worden. Antwerpen is samen met West-Vlaanderen de best geïnventariseerde provincie. Alleen uit de oostkant kwamen weinig waarnemingen binnen (regio Mol). De provincie Vlaams-Brabant vertoont nog een grote witte vlek ten noorden van Brussel. Ook in Limburg is al behoorlijk goed werk verricht. De nochtans zeer interessante Maaskant is echter opvallend zwak. Het noordoosten van Limburg zal volgend jaar wellicht door de Zoogdierenwerkgroep zelf onder handen genomen worden.

Soorten

Het overzichtskaartje van alle waarnemingen geeft een goed gevulde indruk. Dit wordt echter anders wanneer we de verspreidingskaarten per soort gaan bekijken. Nemen we bijvoorbeeld het kaartje van een zeer algemene soort, de egel (kaart 3), dan zien we dat er nog grote gebieden zijn waar niemand de moeite genomen heeft waarnemingen van deze soort in te sturen. Daarom willen wij hier nog eens onze oproep herhalen aan iedereen die in Vlaanderen

Kaart 1. Globaal overzicht van alle waarnemingen. Verklaring: grijs - zekere gegevens; cirkel - relatief zekere gegevens; stip - braakbalgegevens.

- 1 tot 5 soorten
- 6 tot 10 soorten
- ▲ 11 tot 15 soorten
- 16 tot 20 soorten
- 21 tot 25 soorten
- 26 tot 30 soorten
- ▲ 31 tot 35 soorten
- 36 tot 40 soorten

LEGENDA KAART 2

Kaart 2. Aantal soorten per 5 x 5 km hok

Kaart 3. Waarnemingen van de egel. Verklaring: grijs - zekere gegevens; cirkel - relatief zekere gegevens

Kaart 4. Waarnemingen van de bosmuis. Verklaring: grijs - zekere gegevens; cirkel - relatief zekere gegevens; stip - braakbalgegevens

naar zoogdieren kijkt: doe ook eens een inspanning om alle egels, konijnen, molshopen, muskusratten, hazen, enzovoort te noteren!

Bijzonder interessant is het verspreidingskaartje van de gewone bosmuis (kaart 4). Deze zeer algemene muizensoort komt immers bijna overal voor en wordt zeer gemakkelijk gevangen met life-traps. Alle grijze vierkantjes op de kaart kunnen dan ook beschouwd worden als plaatsen waar ooit al eens muizenvalletjes uitgezet zijn. Zoals je merkt zal ook hier nog een belangrijke inspanning geleverd moeten worden. De zwarte bolletjes zijn braakbalgegevens en duiden dus de vindplaatsen van braakballen aan, wat niet altijd gelijk is aan het leefgebied van de aangetroffen muizen.

Braakballen

De braakbalgegevens maken bijna een kwart van het totaal aantal waarnemingen uit en zijn zonder meer de belangrijkste informatiebron voor de verspreiding van de kleine zoogdieren.

Dit danken we in hoge mate aan de bereidwillige medewerking van de mensen van de Kerkuilenwerkgroep. Bijna alle braakbalgegevens betreffen dan ook braakballen van de kerkuil.

De vlotte medewerking van de Kerkuilenwerkgroep spoort ook de Zoogdierenwerkgroep aan om alle braakballen binnen een redelijke termijn te pluizen en de resultaten terug te sturen naar de persoon die de braakballen verzameld heeft. Uiteraard wordt hierbij de discretie omtrent broedplaatsen van de uilen verzekerd.

De verspreiding van de braakbalvondsten is af te lezen uit kaart 1 (stippen). Ondanks een chronisch gebrek aan kerkuilen, zijn reeds heel wat gegevens beschikbaar uit West-Vlaanderen. We krijgen hier dan ook niet alleen de bereidwillige medewerking van de kerkuilmanen, ook de Provinciale Monumentenwacht verzamelt voor ons braakballen (en vleermuisgegevens!). Het kerkuilarme zuiden van de provincie zal waarschijnlijk door het pluizen van ransuilbraakballen vervolledigd moeten worden.

De gegevens uit Oost-Vlaanderen liggen vrij verspreid over de provincie. Uit het Waasland zijn helaas enkel ransuilbraakballen beschikbaar. De grote concentratie braakbalwaarnemingen uit Antwerpen en Brabant danken we vooral aan de inspanningen van de nationaal

coördinator van de Kerkuilenwerkgroep, Ludo Smets. Limburg scoort op het vlak van de braakballen het zwakst, maar dit heeft vooral te maken met een gebrek aan medewerkers in het oosten en het noorden van deze provincie. Van de Maaskant werden ons wel braakballen beloofd.

Hoe verder?

De meer dan 12.000 waarnemingen werden verzameld door niet minder dan 250 verschillende medewerkers. Ze komen uit alle hoeken van het land en via allerlei kanalen. Uiteraard zijn de meesten JNM-er, maar ook de leden van de Wielewaal werken goed mee. Het grote aantal waarnemers kan op zich al als een succes beschouwd worden.

Uiteraard blijft de Zoogdierenwerkgroep van de JNM vast van plan om in het jaar 2000 de 'Verspreidingsatlas van de Vlaamse zoogdieren' uit te geven. Als voorproefje wordt eind dit jaar al een voorlopige atlas verwacht, in de vorm van een themanummer van Euglena, het tijdschrift van JNM.

Uit het voorgaande is duidelijk dat er nog veel werk aan de winkel is. Hopelijk wordt de voorlopige atlas een stimulans om te gaan inventariseren, vooral in de nog lege hokken. Goede samenwerkingsverbanden met de Vleermuiswerkgroep, de Kerkuilenwerkgroep, de Wielewaal, Natuureservaten, de RUCA, het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer en anderen zullen zeker voortgezet worden en kunnen een belangrijke bijdrage leveren tot het wel-slagen van het project.

Nieuwe oproep

Geregeld krijgen wij de vraag van mensen of wij nog altijd zoogdierwaarnemingen nodig hebben. JA, NATUURLIJK!!! Iedereen die in Vlaanderen ook maar één zoogdier zag, mag deze waarneming doorsturen naar het bekende adres:

JNM Zoogdiereninventarisatie
Kortrijksepoortstraat 140
B-9000 Gent
Tel. 09-2234781 (B)
Fax 09-2232805 (B)

We zetten nog even op een rijtje wat we zeker nodig hebben per waarneming:

- soort (jawel, sommigen zijn in staat dit te vergeten!)
- datum van de waarneming (of minstens de periode als je de precieze datum niet meer weet)
- vindplaats (zo nauwkeurig mogelijk, dus niet alleen de naam van de gemeente)
- UTM-code (deze is absoluut nodig om de gegevens op kaart te kunnen weer-geven; je vindt ze op alle stafkaarten)
- wijze van waarnemen (zicht, verkeers-slachtoffer, vangst, doodvondst, braak-bal, enz.)

We rekenen alvast op jouw medewer-king, zodat we in 2000 een prachtige atlas kunnen publiceren waarin ook jouw naam als medewerker prijkt.

Ook waarnemingen van heel gewone zoogdieren, zoals konijnen, moeten worden ingestuurd om de atlas compleet te maken. Foto Dick Klees

Thierry Onkelinx, G. Demeurs-
laan 94, B-1654 Huizingen